

Bilaga 1: Fördjupning Kulturplan 2025-2028

Bilaga 1: Fördjupning Kulturplan 2025-2028

Innehåll

Bilaga 1: Fördjupning Kulturplan 2025-2028	1
1. Inledning	3
1.1 Begrepp	3
1.2 Lagar	3
2. Verksamhetsområden	5
2.1 Biblioteksverksamhet och läsfrämjande	5
2.1.1 Utmaningar och önskad förflyttning bibliotek	5
2.2 Bild, form, design, slöjd	6
2.2.1 Utmaningar och önskad förflyttning bild och form	7
2.2.2 Utmaningar och önskad förflyttning slöjd och design	8
2.2.3 Utmaningar och önskad förflyttning Konst och Form på Gotland	8
2.3 Film	9
2.3.1 Utmaningar och önskad förflyttning film	9
2.4 Folkbildning	10
2.4.1 Utmaningar och önskad förflyttning folkbildning	11
2.5 Gestaltad livsmiljö	11
2.5.1 Utmaningar och önskad förflyttning gestaltad livsmiljö	12
2.6 Kulturella och kreativa branscher	13
2.6.1 Utmaningar och önskad förflyttning	13
2.7 Kultur och hälsa	14
2.7.1 Utmaningar och önskad förflyttning	14
2.8 Kulturarv, kulturmiljöer, arkiv	14
2.8.1 Utmaningar och önskad förflyttning kulturarv, kulturmiljöer, arkiv	15
2.9 Litteratur	16
2.9.1 Utmaningar och önskad förflyttning litteratur	16
2.10 Scenkonst och musik	17
2.10.1 Gemensamma utmaningar och önskad förflyttning scenkonst	17
2.10.2 Utmaningar och önskad förflyttning dans	18
2.10.3 Utmaningar och önskad förflyttning musik	18
2.10.4 Utmaningar och önskad förflyttning teater	19
2.11 Spel	19
2.11.1 Utmaningar och önskad förflyttning spel	19
3 Ekonomi	21
3.1 Regional kultur	21
3.1.1 Kultursamverkansmodellen	21
3.2 Kommunal kultur	22
4. Genomförande	24
4.1 Aktörer	24
4.2 Arbetsprocess	25
4.2.1 Kultursamverkansmodellen	25
4.3 Uppföljning av kulturplanen	26
5 Kulturplanens framtagande	27

1. Inledning

Detta dokument är en bilaga till Region Gotlands kulturplan 2025-2028 och utgör fördjupningar gällande begrepp som används i kulturplanen, lagar som styr kulturområdet samt nuläge och utmaningar för varje verksamhetsområde som kulturplanen styr.

1.1 Begrepp

I kulturplanen används ett antal begrepp som definieras nedan.

Kulturliv	Samtliga verksamheter, aktörer, deltagare och publik på kulturens område.
Civilsamhället	Civilsamhället utgörs av enskilda människor, grupper och organisationer som agerar tillsammans för gemensamma intressen.
Ideell organisation	Verksamhet, t ex förening eller stiftelse, som verkar inom bildning, konst och kultur utifrån sitt engagemang och utan vinstintresse.
Fria aktörer	Professionella kulturaktörer utan offentlig huvudman.
Fria professionella kulturskapare	Enskilda utövare som verkar professionellt inom konst och kultur utanför konst- och kulturinstitutioner, i företagsform eller på annat sätt.
Folkbibliotek	Med folkbibliotek menas bibliotek som är tillgängliga för allmänheten och finansierade av Region Gotland.
Folkbildning	Folkbildning är ett samlingsbegrepp för det fria bildningsarbetet. Den bedrivs bland annat inom folkhögskolor, studieförbund, bibliotek och föreläsningföreningar.
KKB	Kulturella och kreativa branscher.
Regionala kulturinstitutioner	De kulturinstitutioner som ingår i kultursamverkansmodellen.

1.2 Lagar

Sveriges kulturliv styrs av lagar för området, förordningar och nationella kulturpolitiska mål.

Arkivlag (1990:782)

Myndigheters arkiv ska bevaras, hållas ordnade och vårdas så att de tillgodoser rätten att ta del av allmänna handlingar, behovet av information för rättskipningen och förvaltningen samt för forskningens behov.

Bibliotekslagen (2013:801).

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

Museilagen (2017:563).

Museilagen betonar kulturarvsaktörernas oberoende och lyfter fram museernas betydelse för bildning, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning samt museernas ansvar för kunskap, allsidighet, öppenhet och för att aktivt förvalta sina samlingar .

Kulturmiljölagen (1988:950).

Genom kulturmiljölagen anger samhället grundläggande bestämmelser till skydd för det gemensamma kulturarvet. Lagen innehåller bland annat bestämmelser för skydd av värdefulla byggnader liksom fornlämningar, fornfynd, kyrkliga kulturminnen och vissa kulturföremål.

Kultursamverkansmodellen regleras av **förordningen (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet**. Till grund för förordningen ligger **lagen (2010:1919) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet**. Den slår fast att en region får fördela vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet om en regional kulturplan har upprättats av regionen, och kulturplanen överensstämmer med de föreskrifter som regeringen meddelar.

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724).

En rättighetslag som handlar om att skydda och främja de nationella minoriteternas språk och kultur samt ge minoriteterna inflytande och delaktighet som en del av de mänskliga rättigheterna. Samer, tornedalingar, sverigefinnar, romer och judar är Sveriges fem erkända minoriteter. I lagen anges att de nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.

Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

Konventionsstaterna erkänner barnets rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Konventionsstaterna ska respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och ska uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter till kulturell och konstnärlig verksamhet. Beslutsfattare och kulturaktörer ska involvera barn i beslutsfattande och skapa möjligheter för aktivt deltagande.

Europeiska landskapskonventionen understryker att landskapet är en gemensam tillgång och ett gemensamt ansvar. Den europeiska landskapskonventionens mål är en rikare livsmiljö där alla kan delta i utformningen.

Förordning (2017:583) om regionalt tillväxtarbete slår fast att regionala kulturplaner ska beaktas i framtagande av den regionala utvecklingsstrategin (11 §).

Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

Upphovsrättslagen ger upphovspersonen två typer av rättigheter; en ekonomisk rätt och en ideell rätt. Den ekonomiska rättigheten innebär upphovspersonens exklusiva rätt att göra verket tillgängligt för allmänheten. Den ideella upphovsrätten innebär främst att upphovsmannen har rätt att bli angiven som upphovsman när verket framförs eller används. Upphovsrätt uppstår formlöst, dvs upphovsmannen behöver inte göra någon formell anmälan eller registrering av sitt verk för att verket ska omfattas av upphovsrätt. Upphovsrättslagen (URL) är den centrala lagen på upphovsrättsområdet. Den kompletteras av upphovsrättsförordningen och den internationella upphovsrättsförordningen.

Lag (2016:1145) om offentlig upphandling (LOU)

Med upphandling avses de åtgärder som vidtas i syfte att anskaffa varor, tjänster eller byggtreprenader genom tilldelning av kontrakt. Lagen gäller även när en upphandlande myndighet anordnar en projekttävling.

2. Verksamhetsområden

Region Gotland bedriver och stöttar kulturpolitiskt utvecklingsarbete inom flera verksamhetsområden. Några av kulturplanens verksamhetsområden motsvarar regionala prioriteringar. Andra är definierade i den statliga förordningen om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet (2010:2012). Där står att Region Gotland ska främja en god tillgång för regionens invånare till:

- professionell teater-, dans- och musikverksamhet,
- museiverksamhet och museernas kulturmiljöarbete,
- biblioteksverksamhet och läs- och litteraturfrämjande verksamhet,
- professionell bild- och formverksamhet,
- regional enskild arkivverksamhet,
- filmkulturell verksamhet, och
- främjande av hemslojd.

Utvecklingsarbetet inom verksamhetsområdena styrs av de kulturpolitiska målen i avsnitt 3 i Kulturplanen.

2.1 Biblioteksverksamhet och läsfrämjande

Biblioteken på Gotland utgörs av Almedalsbiblioteket som är huvudbibliotek, nio bibliotek spridda över ön samt uppsökande verksamhet med bland annat två bokbilar. Huvudbiblioteket är ett integrerat folk- och universitetsbibliotek knutet till Uppsala universitet Campus Gotland. Två av biblioteken är integrerade folk- och skolbibliotek.

Folkbiblioteken är Sveriges mest spridda kulturinstitution och ska, tillsammans med övriga parter i det allmänna biblioteksväsendet, verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Förutom utlåning av medier och informationssökning bedriver biblioteken programverksamhet för alla åldrar. De är också en viktig mötesplats i lokalsamhället. Centralt i verksamheten är bibliotekens arbete för att främja läsning och språkutveckling för alla från tidig ålder (till exempel Bokstart för barn från 6 månader). Resurser avsätts för uppsökande verksamhet i syfte att öka biblioteksanvändandet och främja läsning. Biblioteken arbetar även aktivt med att motverka digitalt utanförskap samt för att möta det ökade behovet av medie- och informationskunnighet, där till exempel källkritik och att kunna navigera och söla i ett mer komplext medie-klimat är väsentliga delar.

Biblioteksutveckling är den regionala kulturinstitution som ansvarar för biblioteksområdet inom kultursamverkansmodellen på Gotland. Biblioteksutveckling stöttar folkbiblioteken att nå sina mål och genomföra aktiviteter bland annat genom omvärldsbevakning, handledning, internt och externt nätverkande, stöd i arbetet med verksamhetsutveckling samt genom kompetensutveckling av bibliotekschefer och personal. Biblioteksutveckling ansvarar också för regionens Bokstartsamverkan och regionens taltidning På tal om Gotland.

2.1.1 Utmaningar och önskad förflyttning bibliotek

Biblioteken på Gotland är inne i en intensiv utvecklingsfas. Ett förbättringsområde är att nå grupper av medborgare som biblioteken inte når idag, som till exempel tonåringar, yngre vuxna och män i medelåldern. Den uppsökande verksamheten är ett användbart redskap

för detta, men en utmaning består i att hitta mötesplatser för att komma i kontakt med dessa grupper. Vidare behöver programverksamheten utvecklas för de i bibliotekslagen prioriterade grupperna, särskilt personer med annat modersmål än svenska, personer med dyslexi och nationella minoriteter. Tjänstedesign blir en del i arbetet med att undersöka vad som skulle kunna göra bibliotekens verksamhet attraktiv och relevant för dessa olika grupper.

För att säkerställa att alla medarbetare på biblioteken har den kompetens och trygghet i uppdraget som krävs för att kunna bemöta varje biblioteksanvändare utifrån individens behov, framför allt de prioriterade grupperna, kommer biblioteken under planperioden att utveckla medarbetarnas kompetens i läsfämjande arbete. En viktig del av det arbetet består i att säkerställa att bibliotekens verksamhet planeras i enlighet med barnkonventionen och lagens skrivningar om barns rätt att göra sina röster hörda.

Teknikutvecklingen går snabbt och leder till ändrade beteendemönster, medievanor och förväntningar samtidigt som det ställer högre krav på digital kompetens hos befolkningen. Biblioteken måste utveckla sina digitala tjänster för att vara tillgängliga och moderna. Uppdraget att motverka ett digitalt utanförskap behöver prioriteras och biblioteken ska under planperioden utveckla tjänster för att öka den digitala delaktigheten samt tydliggöra bibliotekens roll som förmedlare av pålitliga informationskällor. En utmaning är att omfördela resurser i tillräcklig utsträckning för att möta det stora behovet av stöd, inte bara för att kunna använda digitala tjänster, utan också för att kunna navigera i det allt mer komplexa informationslandskapet.

Andra områden där biblioteken ska utveckla sin verksamhet är till exempel inom området social och ekologisk hållbarhet. Under planperioden fortsätter arbetet med implementering av Agenda 2030 i biblioteksverksamheten. Arbetet med bibliotekens roll i totalförsvaret och beredskapsfrågor fortsätter, vilket kommer att få utökad plats i strategisk planering och i programverksamhet. Beredskapsfrågor kan på biblioteken också kopplas ihop med frågor om desinformation, fri åsiktsbildning, demokratiutveckling, kunskapsförmedling, hållbarhetsfrågor, läsning och eget skapande.

För att kunna stödja folkbiblioteken mot önskad förflyttning under planperioden behöver den regionala institutionen Biblioteksutveckling arbeta med sin relevans, utveckla strukturerade metoder för att inhämta och följa upp behov och förutsättningar från folkbiblioteken samt arbeta med strategisk omvärldsbevakning, kommunikation och systematisk forskningsbaserad kompetensutveckling av sina medarbetare. I samverkan med folkbiblioteken ska fortsatt metodutveckling ske för kollegialt och kollektivt lärande och tjänstedesign som utgångspunkt för verksamhetsutveckling. Bokstartsarbetet utvecklas genom att ytterligare stärka samverkan, sprida kunskaper om små barns språkutveckling och läsning samt kontinuerligt följa upp och förbättra insatserna. Taltidningsverksamheten ska under planperioden, utifrån en mer hållbar arbetssituation, möta målgruppernas behov och sprida kunskapen om taltidningen till fler.

2.2 Bild, form, design, slöjd

På Gotland bor och verkar ett stort antal konstnärer, såväl fria professionella kulturskapare som ideella, som arbetar med varierande metoder och tekniker. Under denna rubrik samlas exempelvis bildkonst, foto, konsthantverk, formgivning, design och slöjd för att främja samverkan och gränsöverskridande uttryck.

Inom området verkar Gotlands Konstmuseum, konstnårsresidenset Baltic Art Center, en privat konsthall, konstnärshem, privata och konstnärdrivna museer, gallerier samt ideella organisationer. Region Gotlands konstsamling tillgängliggörs, vårdas, samordnas och hanteras av Gotlands Museum. På gymnasienivå finns konstinriktning inom estetiskt program. Eftergymnasiala konstnärliga utbildningar inom fri konst saknas på Gotland. Ansvarig för området inom kultursamverkansmodellen är **Gotlands Museum** med Gotlands Konstmuseum. Gotlands Museum är också huvudman för en **konstutvecklare** på halvtid, som är en del av Region Gotlands utvecklarorganisation.

Det gotländska slöjd-, form- och designområdet utgör en levande och dynamisk del av öns kulturella identitet. De professionella utövarna består i huvudsak av småföretagare och egenanställda. Ett flertal föreningar som arbetar för att främja slöjd och sprida kunskap om traditionella hantverk och Gotlands folkhögskola har en textillinje. Därtill finns ett stort antal vävstugor, stickcaféer och andra handarbetsgrupper, ofta organiserade via studieförbunden. Ansvarig för slöjd- och formområdet inom kultursamverkansmodellen är regionens **slöjd- och formutvecklare** med **Gotlands Museum** som huvudman. I främjandeuppdraget ingår att arbeta med slöjd som kulturform, med näringsutveckling av samtida konsthantverk och design samt att dokumentera och tillgängliggöra det immateriella kulturarvet.

Under 2023–2024 har en ny länsinstitution inom kultursamverkansmodellen, Resurscentrum **Konst och form på Gotland**, börjat ta form. Konst och form på Gotland ska vara en plattform för konst, form, slöjd, design och gestaltad livsmiljö, börjat ta form som en ny institution inom kultursamverkansmodellen. Resurscentret ska bli en både digital och fysisk mötesplats med ett utbud av resurser som kommer de fria aktörerna inom konst- och formfältet till godo. Exempel är tillgång till lokaler, teknik och expertis.

2.2.1 Utmaningar och önskad förflyttning bild och form

En viktig förutsättning för områdets utveckling är ändamålsenliga och attraktiva lokaler för Gotlands Konstmuseum som uppnår dagens krav och förväntningar gällande klimat, säkerhet och tillgänglighet. Under 2023 har en programhandling tagits fram för renovering och ombyggnad. Gotland har även behov av fler fria och alternativa scener för området samt lokal mediabevakning och kritik.

En utmaning ligger i att skapa förnyelse och återväxt inom konstnärskåren. Det finns ett behov av eftergymnasiala utbildningar inom konstområdet för att skapa en hållbar utveckling och vitalisering av konstområdet på Gotland.

Många verksamheter och enskilda aktörer inom området har ekonomiska utmaningar och det finns stora behov av att införa och resurssätta det nya regionala stödsystemet för att kunna stötta produktion och konstnärlig utveckling. Då eftergymnasiala utbildningar inom konstområdet saknas för att skapa en hållbar utveckling krävs andra vitaliserande insatser. Det råder även brist på billiga ateljélokaler och fler verkstäder efterfrågas av konstnärerna på ön.

Arbetet med den offentliga konsten och enprocentmålet är en nyckel till att konstnärliga uppdrag kan utlysas och att konstnärliga gestaltningar kan öka kvaliteten på våra livsmiljöer. Idag utförs arbetet på en halvtid, vilket är en utmaning för att hantera de omfattande processerna.

Resurscentret Konst och form på Gotland har potential att bli en stödande och samlade kraft för områdets fria professionella kulturskapare.

Deltagandet behöver breddas och inkludera personer med lägre utbildning, från områden med socioekonomiska utmaningar, med annan kulturell bakgrund samt barn, unga och unga vuxna. Samarbeten med aktörer utanför området behöver utvecklas vidare för att nya målgrupper ska nås.

2.2.2 Utmaningar och önskad förflyttning slöjd och design

Slöjd- och formområdet har en svag infrastruktur när det gäller gemensamma plattformar och mötesplatser. Resurscentret Konst och form på Gotland har potential att bli en samlade kraft för området likväl som en arena för utbyte och samverkan. Behov finns även av att hitta långsiktig finansiering och organisation för skaparlokalen Hantverket i relation till resurscentret.

Slöjd är ett levande kulturarv och utövande är ett viktigt sätt att bevara tekniker och traditioner som riskerar att falla i glömska. Det finns ett behov av att fortsätta utveckla arbetet med dokumentation och kunskapsförmedling kring Gotlands immateriella kulturarv.

Många av öns fria professionella utövare upplever sociala och ekonomiska utmaningar i att driva och utveckla sin verksamhet. Det finns behov av kontinuerlig kompetensutveckling inom affärsutveckling och självledarskap med fokus på kulturföretagare, företagsstöd anpassade till kreativa företag samt att främja innovation och produktutveckling inom slöjd-, form- och designområdet.

Det finns behov av samverkan och utveckling av lokal produktion likväl som kunskapsförmedling insatser kring hållbara lokala material och tillverkningstekniker.

Ett aktivt arbete krävs för att nå personer ur socioekonomiskt utsatta grupper, likväl som de med låg utbildningsnivå och/eller annan kulturell bakgrund. Det finns även behov av att nå fler deltagare samt att stötta verksamheter på Gotlands landsbygder med särskilt fokus på barn och unga.

2.2.3 Utmaningar och önskad förflyttning Konst och Form på Gotland

Resurscentret Konst och Form på Gotland behöver under planperioden skapa långsiktighet och utveckling av starkare strukturer för konst, slöjd och form. Arbetet med utvecklingen ska styras av utövarnas behov och samverkan med aktörerna inom områdena.

Uppdraget är att:

- initiera samarbeten och nätverk regionalt, nationellt och internationellt
- tillhandahålla expertis, lokaler och teknik för verksamheter inom bild och formområdet
- vara en katalysator för innovativa projekt med hög konstnärlig kvalitet
- stärka professionella kulturskapare verksamma på Gotland och få yngre att söka sig till regionen
- utveckla en digital och fysisk mötesplats för områdenas aktörer och intressenter
- arrangera nätverkstillfällen och erbjuda kompetensutvecklingsmöjligheter

Resurscentret ska även verka för utökade verkstadsmöjligheter för utövare, exempelvis inom lokaler i Kulturum eller i utökad samverkan med andra aktörer, såsom Hantverket.

En teknikpool med material för utställningar/publikmöten ska upparbetas.

2.3 Film

Gotland har en rik filmhistoria och är en aktiv och attraktiv region inom såväl filmkulturell verksamhet som professionell filmproduktion. På Filmområdet finns många olika aktörer, både regionalt finansierade verksamheter, fria professionella kulturskapare och ideella aktörer. Merparten är aktiva året om.

Filmpedagogiskt arbete och skolbio etablerades på Gotland redan 1992 och genomförs idag genom Kulturskolan på Gotland som också erbjuder filmkurser för barn och unga. Gotlands folkhögskola har två filmutbildningar på eftergymnasial nivå och två av öns gymnasier har filminriktningar.

Kustateljén i Fårösund är en av Sveriges största filmstudior och utgör hemvist för både Film på Gotland och filmutbildningarna på Gotlands folkhögskola. Gotland har 13 biografier från norr till söder och fyra filmklubbar. Varje sommar arrangerar Bergmancenter filmfestivalen Bergmanveckan på Fårö med gäster och filmer från hela världen och residensvistelser erbjuds exempelvis genom Bergmangårdarna på Fårö.

Film på Gotland ansvarar för filmområdet och är också huvudman för den regionala **filmutvecklaren** som är en del av Region Gotlands utvecklarorganisation. Verksamheten arbetar främjande mot målgrupperna barn och unga, visningsarrangörer, talanger och filmbransch både regionalt och internationellt. Det sker exempelvis genom stöd- och rådgivning, genom att erbjuda studio, filmteknik och kompetensutveckling, arrangera filmtävlingar och workshops, bedriva MIK-arbete (media- och informationskunnighet) och stödja Gotlands biografier.

Sedan 2018 samlar Film på Gotland öns offentligt finansierade filmaktörer i en regional filmstrategi mot gemensamma mål, för ökad samverkan. En regionövergripande filmsamverkan sker även med Film Stockholm AB kring bland annat talangutveckling, professionell produktion, hållbarhetsfrågor och filmkommissionärt arbete.

Professionell filmproduktion möjliggörs genom det regionägda bolaget Gotlands filmfond AB som investerar i långfilmer och dramaserier. Genom samproduktion av film engagerar och stimulerar fonden kulturella och kreativa företag men även besöksnäringens aktörer i syfte att bland annat skapa tillväxt, arbetstillfällen och attraktionskraft på Gotland.

2.3.1 Utmaningar och önskad förflyttning film

Filmområdet har behov av ett ökat strategiskt arbete för att nå nya målgrupper och utveckla metoder för att främja deras möjligheter att göra, uppleva och förstå film. Förnyring krävs inom flera av områdes delar liksom metoder för att öka ungas delaktighet och närvaro, både när det gäller insatser för att öka ungt arrangörskap i filmstudioverksamhet, ideellt engagemang i landsbygdsbiografier och talangutveckling mot professionellt utövande.

Arbetet med film i skolan, bland annat med skolbio, behöver kvalitetssäkras för att vara tillgängligt över hela Gotland. Fler unga på landsbygden behöver också ges möjlighet att göra film på fritiden. Årlig kompetensutveckling av skolpersonal i filmkunnighet behöver ske samt etablering av ett film- och mediepedagogiskt nätverk för både skola och

allmänhet. Det saknas även mötesplatser där unga kan skapa, träffas och visa film på fritiden, inte minst i Visby.

Arbete med medie- och informationskunnighet har en viktig roll i stärkandet av demokratin för att främja källkritik och digital delaktighet i samhället. Ett behov av förtydligande av området och en ökad samverkan med regionala kulturutvecklare, bibliotek, Uppsala universitet, skolor och studieförbund behövs.

Det finns ett behov av ändamålsenliga lokaler och tillgänglighetsarbetet generellt behöver förbättras. Arrangörskap för visning och spridning av värdefull film behöver stärkas inklusive att öka visning och spridning av gotländskt producerad film. Arbetet med teknisk upprustning, tillgänglighetsanpassning och utveckling av öns biografer behöver fortsätta exempelvis genom mentorskap och kompetensutveckling inom bland annat publikarbete, marknadsföring, hållbarhet och breddat utbud.

De senaste årens arbete med talangutveckling och professionell produktion har skapat en ökad konkurrens om filmresurserna. Fler vill arbeta med film som konstform. Att livnära sig på film på ön kräver uthållighet, en bred kompetens och tillgång till branschnätverk. Genom talangutvecklingsinsatser, mentorsprogram och fortsatt samverkan med huvudstadsregionen kan fler erbjudas möjligheter till nya samarbeten, kunskapsutbyte och uppdrag. Kollektiva arbetsplatser som är tillgängliga och med rimliga hyror efterfrågas.

För att som liten region möta filmområdets utmaningar och vara i framkant krävs bibehållen och stärkt samverkan på lokal, interregional och internationell nivå. Samverkan och samarbete gynnar hela kedjan av lokala aktörer såsom filmarbetare, produktionsbolag och leverantörer. Filmområdets roll som motor för kreativt företagande kan komma att på ett tydligare sätt synliggöras i Region Gotland handlingsplan för KKB. Behovet av en fortsatt filmstrategi framåt kommer därför utredas.

2.4 Folkbildning

Folkbildningsområdet omfattar studieförbund och folkhögskolor. Folkbildande verksamhet bedrivs också inom exempelvis bibliotek, regionala kulturinstitutioner och ideella organisationer.

Såväl folkhögskolor som studieförbund är viktiga aktörer i kulturlivet. Gotlands Folkhögskola ger allmänna kurser som är behörighetsgivande till gymnasium och eftergymnasial utbildning samt profilkurser i bland annat film, foto, musik, socialpedagogik och textil. Utöver detta anordnas deltidskurser i olika ämnen och en mängd olika arrangemang.

Studieförbunden arrangerar många olika kulturaktiviteter och utgör en resurs för kulturlivet. De arbetar främjande för andra kulturaktörer och samverkar brett över hela Gotland. Alla nio studieförbund bedriver verksamhet på Gotland. Av dessa har ABF, Bilda, Folkuniversitetet, Sensus, Studieförbundet samt Studieförbundet Vuxenskolan bemannade kontor på Gotland. Alla studieförbunden bedriver studiecirklar, kulturarrangemang och övrig folkbildningsverksamhet samt stöttar och samarbetar såväl med kulturlivets olika aktörer som med många föreningar och trossamfund verksamma i det gotländska samhället och når därför idag människor över hela ön. Studieförbunden är även viktiga aktörer inom området kultur och hälsa.

På grund av stora neddragningar i det statliga stödet är just nu studieförbunden i hela Sverige inne i en förändringsprocess.

2.4.1 Utmaningar och önskad förflyttning folkbildning

Studieförbunden på Gotland ser behov av att minska delar av sin verksamhet på grund av minskat statligt stöd. Exakt hur nedskärningen påverkar studieförbundens verksamhet på Gotland går ännu inte att helt överblicka. Redan under 2024, har det skett personalnedskärningar, lokaler har sagts upp och omfattningen av verksamheten har påverkats. Det regionala stödet på Gotland har legat på samma nivå, knappt 2,8 mnkr, sedan 2015.

Färre anställda ställer krav på prioriteringar och viss verksamhet och service riskerar därför att upphöra. Färre lokaler ger sämre tillgänglighet. Studieförbunden på Gotland rapporterar att det kommer att krävas en verksamhetsomställning, vilket exempelvis kan innebära minskat stöd till föreningslivet, avgiftsbelagda tjänster och minskade möjligheter att ekonomiskt stötta samarbeten och aktiviteter.

Folkhögskolorna har också till viss del drabbats av neddragningar av det statliga stödet. Under pandemiåren ökades anslaget på nationell nivå med tillfälliga medel om ca 400 mnkr, vilka 2023 återigen togs bort. Det resulterade i en minskning av ca 3 000 platser nationellt. 2024 ökade det statliga stödet med 100 miljoner kronor, men det räcker inte för att kompensera för inflationen.

För Gotlands Folkhögskola innebär detta att ersättningen för deltagarveckor har höjts något samtidigt som tilldelningen av deltagarveckor har sjunkit. Gotlands Folkhögskola står liksom alla folkhögskolor inför översynen av statsbidragssystemet. Ett nytt direktiv räknas träda i kraft 2026. Vad det kommer innebära är ännu oklart.

Både Studieförbunden och Gotlands Folkhögskola behöver hitta nya vägar för att anpassa verksamhet till de nya ekonomiska förutsättningarna. För en hållbar utveckling framåt krävs samverkan, resurs- och kunskapsdelning mellan studieförbunden och dialog med Region Gotlands förvaltningar inom de områden som berör studieförbunden och folkhögskolans verksamhet. Studieförbundens möjligheter att spela roll i samband med Gotland kompensationsutmaningar samt potential att verka inom området kultur och hälsa bör synliggöras och tillvaratas.

Ett nytt regionalt stödsystem för fördelningen av stödet till folkbildningen, det vill säga studieförbunden, kommer att implementeras under kommande år.

2.5 Gestaltad livsmiljö

År 2018 etablerades en nationell politik för gestaltad livsmiljö, Prop. 2017/18:110. Den innebär att arkitektur, form, design, konst och kulturmiljö ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle. Med människors behov och önskemål som utgångspunkt ska omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer utformas som tar hänsyn till platsernas sociala mångfald och tidslager.

Gestaltad livsmiljö omfattar både det fysiska och det abstrakta, från ny bebyggelse till befintliga strukturer, och inkluderar hela processen från översiktlig planering till genomförande och förvaltning. Det berör allt som byggs och förvaltas, från de stora

landskapen till dörrhandtaget. Den värnar om inkluderande, välgjorda och långsiktigt hållbara miljöer. Målet är att säkerställa att arkitektur, form, design, konst och kulturarv spelar en avgörande roll i samhällsbygget genom att påverka människors vardag och välbefinnande. Olika perspektiv ska sammanföras och berika varandra för att skapa enhetliga och gynnsamma livsmiljöer. Det kräver samarbeten på olika nivåer för att förverkliga politiken, där både offentliga, privata, och civila aktörer har viktiga roller. Den nationella politiken för gestaltad livsmiljö är styrande för statens olika initiativ och bör vara vägledande för kommuner och regioner i deras respektive uppdrag.

Politiken ska uppnås genom att:

- Hållbarhet och kvalitet prioriteras framför kortsiktiga ekonomiska överväganden.
- Kunskap om arkitektur, form och design spridas och utvecklas.
- Det offentliga agera som föregångsexempel.
- Estetiska och kulturhistoriska värden tas tillvara och utvecklas.
- Miljöer utformas för att vara tillgängliga för alla.
- Samarbeten och samverkan utvecklas både nationellt och internationellt.

Ett viktigt verktyg för kommuner i arbetet med gestaltad livsmiljö är arkitekturstrategier. Samhällsbyggnadsförvaltningen har ett uppdrag att ta fram en sådan. I kommande översiktsplan pekas också ett antal riktlinjer ut som har bäring på politik för gestaltad livsmiljö. Arbetet med arkitekturstrategin behöver vara en del i det strategiska arbetet med politik för gestaltad livsmiljö och bör spela en viktig del i arbetet att implementera politiken för att få genomslag. Tidigt i det påbörjade arbetet med arkitekturstrategin konstateras att arkitekturstrategin, i relation till Region Gotlands många roller och ansvar för både kommunala och regionala åtagande, omfattar ett större sammanhang än enbart miljö- och byggnämndens sakområde.

Utifrån det kommunala planeringsansvaret har Region Gotland en avgörande och betydande roll i gestaltandet och förvaltandet av våra livsmiljöer, både i rollen som myndighetsutövare och i rollen att utveckla och förvalta allmän platsmark, men även som byggherre och beställare, fastighetsägare, markägare, förvaltare och hyresvärd. De olika rollerna ger olika verktyg och möjligheter att påverka utformningen av den fysiska miljön och arbeta förebildligt.

Den offentliga konsten är också en del av den gestaltade livsmiljön. Den når stora delar av Gotlands befolkning, sedan Gotland redan 1957 antog den så kallade 1 %-regeln för offentlig gestaltning. I väntan på en regional plan för gestaltad livsmiljö är de nationella målen vägledande även för Region Gotland arbete. Region Gotlands ”Mål och riktlinjer för den offentliga konsten” och policy för hantering av den offentliga konsten är en del av arbetet med gestaltad livsmiljö.

2.5.1 Utmaningar och önskad förflyttning gestaltad livsmiljö

Arbetet med att implementera politik för gestaltad livsmiljö görs idag huvudsakligen av den enskilda medarbetaren på de olika förvaltningarna, genom bland annat arbetet med översiktsplaner, detaljplaner, bygglov, utveckling av gator och parker och 1 %-regeln för konst. Utmaningen är att skapa ett arbetssätt som sträcker sig från det regionala perspektivet hela vägen till bygglov och vidare till förvaltning av våra livsmiljöer. Det saknas idag en helhetssyn på det arbetet, både internt inom Region Gotland men även externt mot privata aktörer. För det krävs ett mer strategiskt och samordnat arbetssätt för att säkerställa att politiken blir vägledande i arbetet.

Som ett första steg behövs mer kunskap inom Region Gotland om gestaltad livsmiljö, om olika aktörers roller och möjligheter och vilka som behöver samspela för en framgångsrik utveckling. En strukturerad förvaltningsövergripande samverkan behöver ske liksom ett forum etableras med externa aktörer. Gemensamt kan sedan samarbetsformer och aktiviteter utvecklas för ett fortsatt ökat strategiskt arbete. Möjligheten att framöver inkludera området gestaltad livsmiljö i arbetet med Resurscenter konst och form behöver utredas.

En utmaning med hanteringen av konstprojekt enligt 1%-regeln är omfattningen. Antalet projekt har ökat successivt och tillströmningen av nya verkar inte mattas. Hanteringen av dessa projekt övergår resurssättningen och kräver mer arbetskraft, vilket går ut över hanteringen av barnkultur. En hållbar resurssättning av hanteringen behöver därför säkerställas.

2.6 Kulturella och kreativa branscher

Gotland har länge lockat många kreatörer och är ett av tre län med störst andelsmässig tillväxt inom KKB de senaste åren. Gotlands filmfond har sedan 2002 samproducerat över ett femtiotal långfilmer och dramaserier och 2017 antogs *Filmstrategi för Gotland 2018-2023* för att stärka Gotlands position som attraktiv plats för produktion av film. Uppsala universitet Campus Gotlands institution för speldesign lockar varje år studenter till fyra olika utbildningsprogram och rymmer totalt 300 studenter. Gotländsk slöjd, form och design med utövare och tillverkare på hela ön arbetar och förädlar allt från traditionella naturmaterial som ull, långsamväxande trä, kalk- och sandsten till stål, gummi, betong och återvunnen plast. Här finns allt från små hantverksföretag som är ensamma om sin kompetens till automatiserade industriproducenter med hög kapacitet. Under pandemin möjliggjordes också för en fastighet i Visby innerstad att kunna hyras ut till kulturföretagarföreningen Gotlands Kulturum.

Kulturella och kreativa branscher befinner sig i gränslandet mellan kultur- och näringspolitik. Politiskt har det på Gotland under flera år funnits ett intresse för KKB-området och 2023 gavs därför uppdraget att ta fram en separat handlingsplan för KKB.

Under kulturplansperioden utarbetas förvaltningsövergripande arbetssätt och insatser mot en handlingsplan för kulturella och kreativa branscher, baserad på Nationell strategi för KKB 2024-2033.

2.6.1 Utmaningar och önskad förflyttning

I arbetet med Handlingsplan KKB har följande insatsområden ringats in för utveckling av arbetet med KKB:

- **Kunskapsutveckling**
Uppdatera och utveckla befintlig data, kunskapsutveckling inom systemet för företagsstöd, synliggöra KKB-företagens kompetenser gällande innovations- och förändringsprocesser samt kapacitet gällande platsutveckling.
- **Riktad företagsfrämjande verksamhet mot KKB-företag**
Utifrån KKB-företagens behov anpassa rådgivning, kompetensutveckling och synliggöra och utveckla fler möjligheter till finansiering. Undersöka behov av validering.

- **Samverkan**
Främja samverkan mellan KKB-företag, mellan KKB-företag och övrigt näringsliv, samt mellan KKB-företag och offentliga organisationer samt akademien.
- **Utveckling av infrastruktur**
Lyfta KKB-företagens behov vid utveckling av infrastruktur på Gotland såsom lokaler, nätverk, bostäder och kollektivtrafik.

2.7 Kultur och hälsa

Området kultur och hälsa är en tvärssektoriell fråga som berör både kultursektor, hälso- och sjukvård, social omsorg, folkhälsa och utbildningssektor. Det är även ett tvärvetenskapligt forskningsområde. Kultur och hälsa är ett paraplybegrepp som täcker in ett flertal inriktningar och tillämpningar. Begreppet rymmer olika typer av insatser där konstnärliga uttryck, konst och kultur används utifrån ett behandlande och rehabiliterande syfte, eller i ett förebyggande och hälsofrämjande syfte.

Den senaste folkhälsoundersökningen visar att psykisk ohälsa ökar på Gotland. En fjärdedel av den gotländska befolkningen har lågt socialt deltagande, ensamhet klassas som lika farligt som rökning och vården ser att det finns en grupp som söker vård för att de inte mår bra men som inte har medicinska behov. Särskilt sårbara grupper är unga och ensamma äldre.

Med hjälp av projektmedel initierade Kulturenheten och programmet Hälsa genom hela livet (HSF/SOF/UAF/RSF) under 2022 ett samarbete för att nå grupper i samhället i riskzon för psykisk ohälsa med fokus på unga och ensamma äldre. Hantverk, biblioterapi/shared reading och dans var insatser som provades i samverkan med bland annat primärvården och elevhälsan med ett lyckat resultat. Studieförbunden är nyckelaktörer för insatser inom musik, hantverk och trädgård. Teater och musik på äldreboenden sker löpande genom Gotlandsmusiken och Länsteatern på Gotland. Genom ett samordnat och strukturerat arbete inom kultur och hälsa finns en potential att nå grupper i samhället som idag inte nås.

2.7.1 Utmaningar och önskad förflyttning

Målsättningen är att Region Gotland ska tillhandahålla en kontinuerlig verksamhet av hälsofrämjande kulturinsatser via primärvård och annan vårdverksamhet som löpande kan utvecklas och utvärderas. Ett tjänsteutrymme efterfrågas för att kunna samordna, utveckla och följa upp insatserna samt verksamhetsmedel för att täcka kostnaderna för insatserna riktade till deltagarna.

Insatser som föreslås är bland annat litteratur för hälsa, hantverk för hälsa och dans för hälsa som ska kunna erbjudas till personer över hela Gotland. I samband med avslut av insatsen informeras och uppmuntras till deltagande i ordinarie verksamheter inom exempelvis bibliotek, studieförbund eller i föreningsform.

Kultur- och fritidsavdelningen arbetar för att möjliggöra ett kontinuerligt arbete inom området.

2.8 Kulturarv, kulturmiljöer, arkiv

I detta stycke behandlas tre områden med uppdrag att samla, bevara och tillgängliggöra.

Det gotländska kulturarvet är rikt och unikt. Här finns världsarvet Hansestaden Visby, medeltida kyrkor, lokala museer och hembygdsgårdar, fornlämningar och även ett militär- och industrihistoriskt arv. Gotland har ett påtagligt immateriellt kulturarv i form av traditioner, språk och sägner. Exempelvis är gotländsk sojdesbränning upptagen på UNESCO:s lista över immateriella kulturarv, gutamålet värnas av Gutamålsillet och de gutniska lekarna varpa, pärk och stångstörtning är unika för Gotland. Flera aktörer, såsom exempelvis

Medeltidsveckan och Stångaspelen, levandegör kultur- och världsarv i folkbildande syfte. De gotländska kulturmiljöerna som exempelvis fiskelägen, ängen och jordbruksmark är rika, unika, välbevarade och tillgängliga. Utbildning och forskning inom kulturmiljöområdet finns vid Uppsala universitet Campus Gotland. Samverkan inom kulturmiljöområdet sker bland annat i Världsarvsrådet och Kulturarvsrådet, samt mellan Länsstyrelsen, Gotlands hembygdsförbund, Gotlands läns hemslöjdsförbund, Gotlands Museum, Region Gotland, Visby stift och Samfälligheten Gotlands kyrkor. Regional institution och huvudaktör i kultursamverkansmodellen inom kulturarvs- och kulturmiljöområdet är **Gotlands Museum**. Gotlands Museum är också huvudman för en regional **kulturarvsutvecklare**, bedriver kulturmiljöarbete genom arkeologer och byggnadsantikvarier och verkar för kunskapsuppbyggnad och lärande. Gotlands Museums samlingar är en kunskapsresurs som tillgängliggörs för allmänheten.

På Gotland verkar två institutioner inom arkivverksamheten: Regionarkivet Gotland och Riksarkivet i Visby. Dessa samverkar i gemensamma lokaler i Arkivcentrum Gotland där information från samhällets samtliga sektorer, det vill säga statlig, landstingskommunal, kommunal och enskild sektor finns under samma tak. Vid Arkivcentrum bedrivs programverksamhet för allmänheten.

2.8.1 Utmaningar och önskad förflyttning kulturarv, kulturmiljöer, arkiv

Den muromgärdade innerstadens funktion som levande och mångfacetterad stadskärna med stadskultur är sårbar. Privatisering, gentrifiering och ökad turism påverkar både funktionell mångfald och den sociala balansen i staden. Det finns brister i kunskap om bevarande av kulturarvet och vikten av att använda traditionella hantverk och metoder. Både för lite och för mycket underhåll är utmaningar som behöver mötas i framtiden. Kunskapsspridning är avgörande för att Hansestaden Visby ska bli en strategisk resurs för samhällsutveckling på hela Gotland, inte minst för barn och unga. Både traditionella och nydanande former av kunskapsspridning är en nyckel till framgång för världsarvets bevarande och hållbara användning.

För att kulturarvet och kulturmiljöerna ska kunna bidra till ökad livskvalitet och hållbar utveckling är det avgörande att dessa integreras i ett tidigt skede i processerna för samhällsplanering. Detta bör ske genom en ökad inkludering och delaktighet från kulturarvsaktörer och medborgare. Det finns ett behov av att dokumentera och tillgängliggöra 1900-talets kulturarv och kulturmiljöer på Gotland, såsom exempelvis modernismens byggnader. Många kulturmiljöer har utmaningar med den fysiska tillgängligheten. Kunskapsutveckling kring digitalisering, tillgänglighetsanpassning och utställningsarbete kan förbättra tillgängligheten.

Det finns stora utmaningar med att skapa en god samlingsförvaltning och förvaltning av kulturhistoriskt värdefulla byggnader och platser, ett långsiktigt uppdrag som institutioner, organisationer och föreningar inom kulturarvsområdet har och som är mycket resurskrävande och kräver särskild kunskap.

En stor del av verksamheten inom kulturarvsområdet sker inom föreningar och där läggs många ideella timmar för att vårda kulturarv och kulturmiljöer. Föreningsrörelsen står inför utmaningar kring förnyring och modernisering av arbetssätt. Även om mycket arbete görs ideellt finns ett behov av att hitta finansiering. Därtill finns behov av visionsarbete, verksamhetsutveckling, jämlikhets- och jämställdhetsarbete samt demokrati- och föreningskunskap. Samarbeten och utbyte med besöksnäringen behöver också utvecklas.

Arkivinstitutionerna vill fortsatt arbeta med att tillgängliggöra arkiven för såväl fysiska som digitala besökare. Den publika verksamheten strävar efter att bredda deltagandet och nå olika målgrupper. Särskilt prioriterat är att engagera fler barn och unga både under skol- och fritid. Arkivinstitutionerna är en resurs för fler samarbeten med andra kulturinstitutioner, med föreningsliv och med utbildningsväsendet.

2.9 Litteratur

Det litterära fältet har många aktörer på Gotland. Bland de professionella utövarna finns bland annat författare, manusförfattare, journalister, redaktörer översättare fotografer och illustratörer. Bibliotek, studieförbund, litterära sällskap, bokhandlare och antikvariat förmedlar litteratur och främjar läsandet. Utgivning av litteratur sker genom förlag, föreningar, Gotlands hembygdsförbund, Gotlands museum och enskilda litteraturskapare. Gotlands Folkhögskola har en skivlinje och ett manusprogram för film. Litteraturområdets utveckling gynnas av tillgången till Östersjöns författar- och översättarcentrum, som bedriver ett internationellt residens och kulturcentrum.

För att stärka litteraturen som konstform och skapa bättre villkor för litterära aktörer tillsatte Region Gotland 2022 en regional **litteraturutvecklare**. Denna ansvarar för området inom kultursamverkansmodellen och ingår i utvecklarorganisationen. Litteraturutvecklaren arbetar med att bygga upp strukturerade samarbetsformer och nätverk, ansvarar för stödgivning inom området och driver olika projekt för att stimulera det litterära skapandet i alla åldrar.

2.9.1 Utmaningar och önskad förflyttning litteratur

Litterärt skrivande är på många sätt en lättillgänglig konstform som inte kräver dyr utrustning eller särskilda lokaler. Många använder skrivande för att bearbeta känslor och berätta sin historia. Ändå är det oftast en privilegierad medelklass som märks inom litteraturområdet, och fler kvinnor än män.

Här behövs breda såväl som riktade insatser. Barn, ungdomar och unga vuxna bör prioriteras, till exempel genom skrivaktiviteter inom redan existerande verksamheter som bibliotek, fritidsgårdar, Kulturskolan eller föreningslivet. Även äldre och andra grupper, vars erfarenheter annars riskerar att falla i glömska, bör ges större tillgång till litterärt skapande.

Litterära arrangemang är i dag relativt sällsynta på Gotland. Det nya regelverket för stödgivning möjliggör stöd till litterära arrangemang och införandet är viktigt för att underlätta för arrangörer. Det finns en tradition av att författare förväntas berätta om sina böcker till låga eller inga arvoden, något som ökad stödgivning kan bidra till att förändra.

Området har behov av litterära scener i Visby. Många av de lokaler som lämpar sig för intima uppläsningar och författarsamtal är inte tillgängliga för alla och förhindrar därmed ett bredare deltagande, inte minst för målgruppen unga.

De professionella aktörerna efterfrågar också kontorslokaler i kluster, till rimliga priserna. Därtill kan skivrarlyor runt om på ön fungera som en kreativ motor och även bidra till Gotlands attraktionskraft för aktörer inom de kreativa och kulturella branscherna.

Ett till litteraturen angränsande område är kulturkritiken. I takt med nedskärningar på redaktionerna har den lokala kulturkritiken nästintill försvunnit och det är därför relevant att fortsätta undersöka hur Region Gotland kan bidra till dess fortlevnad.

2.10 Scenkonst och musik

Scenkonstområdet är ett samlande begrepp för bland annat cirkus, dans, musik och teater. Musikområdet rymmer en stor bredd av olika genrer och uttryck. Verksamhet bedrivs både i regional regi inom kultursamverkansmodellen, Kulturskolan, Gotlands Folkhögskola och av ett stort antal fria aktörer från den internationella residensverksamheten Tonsättarcentrum, via studieförbund till föreningslivet. Arrangörer som exempelvis Svenska kyrkan, Riksteaterns två gotländska föreningar, bygdegårds- och hembygdsföreningar och Kulturföreningen Roxy bidrar till utbudets bredd och spets.

På Gotland finns flera olika ideella grupper som utövar dans och cirkus. Det finns studiecirkel och kurser inom olika dansstilar för barn, unga, vuxna och äldre. Dans erbjuds som träningsform, tävlingsgren, rehabilitering, som hälsofrämjande insats och inom skapande skola. Några fria professionella kulturskapare är verksamma på Gotland inom dansområdet. Dans saknas som estetiskt ämne i skolan och som estetisk inriktning på gymnasienivå, men det finns en eftergymnasial utbildning på Gotland. **Länsteatern på Gotland** bär länsdansuppdraget inom kultursamverkansmodellen och inom utvecklarorganisationen finns en **dansutvecklare** anställd.

Musiklivet på Gotland är rikt och levande och omfattar såväl musikskapande som publikmöten. Musik utövas och upplevs i förskolan, skolan och på fritiden och yrkesverksamma musiker finns både inom institutioner och som frilans. Musiker från hela världen besöker residens Tonsättarcentrum och för studier på Tonsättarskolan. Ämnet är obligatoriskt i grundskolan och det finns möjlighet till fördjupning inom musikprofilen på Solbergaskolan, estetiska program på gymnasienivå och musiklinje på Gotlands folkhögskola. Den regionala musikinstitutionen **Gotlands musikstiftelse** har områdesansvar för musikområdet och inom utvecklarorganisationen finns en **musikutvecklare**. GotlandsMusiken ger konserter bland annat inom skola, äldreomsorg, på bibliotek och i bygdegårdar över hela Gotland. Utöver detta jobbar institutionen med barn unga bland annat via *Ung musik Gotland*, *Imagine Gotland* och *Rösträtt - sång på förskolan* i samverkan med Kulturskolan.

Den regionala institutionen **Länsteatern på Gotland** har områdesansvaret för teater och inom utvecklarorganisationen finns en **teaterutvecklare**. Teaterområdet berikas också av producerande teateraktörer, bygdegårdar och en mängd föreningar som arrangerar teater- och scenkonstföreställningar. Kulturskolan, Länsteatern med flera aktörer arrangerar teaterkurser för barn och det finns även kurser för vuxna i olika åldrar.

2.10.1 Gemensamma utmaningar och önskad förflyttning scenkonst

Gemensamt för scenkonstområdet är en brist på verksamhetsanpassade och kostnadsrimliga scener för publikmöten. Det saknas även lokaler för repetition och egen praktik för det fria scenkonstområdet. Scenkonstarrangörer både i och utanför Visby pekar på svårigheten kring kollektivtrafikens bristande utbud för fritidsarrangemang.

Att försörja sig som scenkonstutövare året runt på Gotland är svårt. Det finns få arbetsgivare och det saknas fortfarande sökbara produktionsmedel på regional och kommunal nivå för fria utövare. Behov finns också av utökade stödmedel till arrangemang. Det finns en avsaknad av kompetenta scenkonstproducenter samt möjligheter att avlöna dessa.

Scenkonstutbudet behöver utvecklas i bred samverkan mellan institutioner och fria aktörer, för att stimulera kreativitet och för att lyfta fler röster och perspektiv.

De regionala scenkonstinstitutionerna upplever en utmaning i att nå nya målgrupper. Trots ett stort utbud och god geografisk täckning når den offentligt finansierade scenkonsten inte alla. Medborgare med annan kulturell bakgrund och människor i områden med sociala utmaningar samt unga vuxna nås i begränsad omfattning. Ett ökat publikarbete, t ex medskapande processer kring repertoar och innehåll, är en väg för ökad relevans för fler grupper. Fler röster och uttryck behöver också ges utrymme och representation i scenkonstarrangemang.

Utveckling av kanaler för marknadsföring av och bättre synlighet för gotländsk scenkonst skulle ytterligare bidra till platsutveckling och besöksnäring. Det finns behov av stöd och överblick av området för planeringen av aktiviteter. Ytterligare fortbildning efterfrågas av de ideella organisationer, till exempel kring sociala medier, digitala verktyg och marknadsföring. Tillgängligheten vid olika arrangemang behöver kommuniceras tydligare.

2.10.2 Utmaningar och önskad förflyttning dans

Region Gotland har genom kultursamverkansmodellen i uppdrag att främja god tillgång till sju kulturområden för regionens invånare. Av dessa har dans varit det område som länge haft och har allra svagast struktur och representation på Gotland.

I den dansöversyn som genomfördes 2023-2024 framkom en rad rekommendationer för att stärka dansområdet. Exempelvis lyftes behovet av egna, kvalitativa och anpassade lokaler för träning och publikmöte, stödgivning riktat mot dans, bättre möjligheter att försörja sig för professionella dansare, samverkan över konstområden samt att utreda och förändra länsdansuppdraget. Under kulturplansperioden behöver strukturerna inom kultursamverkansmodellen stärkas för dansområdet.

Det är angeläget att ge utrymme för dans inom skolan samt bereda plats för dans som upplevelse inom ramen för programutbudet. Tillgången till professionell danskonst på scen är liten och de flesta föreställningar som erbjuds är gästspel. Detta påverkar i sin tur antalet tillfällen för den unga publiken att kunna ta del av det som erbjuds.

2.10.3 Utmaningar och önskad förflyttning musik

Gotland är den enda region i Sverige som saknar ett konserthus med flera scener, anpassad akustik och stationär scenteknik. Konsertlokal för klassisk musik saknas och det behövs

musikscener i olika storlekar som inte drivs av privata aktörer inom restaurangbranschen. Det saknas en musikscen för flera av de musikgenrer som attraherar den yngre publiken. I socioekonomiskt utsatta områden i Visby saknas godtagbara konsertplatser.

Nedskärningar inom folkbildningen kommer att leda till att färre replokaler med instrument och utrustning kommer att vara tillgängliga för lokala musikgrupper.

Att försörja sig som frilansmusiker året runt på Gotland är svårt av flera skäl. Det finns få uppdragsgivare och det interregionala turnerandet är dyrt och tidskrävande då det oftast kräver övernattningskostnader. Det saknas också fortfarande sökbara produktionsmedel för professionella utövare.

Nya digitala verktyg som AI behöver utredas och implementeras för att underlätta arbetet för musikaktörerna, men även öka kunskapen om dess risker.

Samverkan mellan fria professionella kulturskapare och fast anställda musiker behöver utvecklas för att öka utbudet på ön.

Musikområdet har utvecklingsbehov på jämställdhetsområdet, både vad gäller kvinnliga musikproducenter och instrumentalister, manliga sångare i skolan samt kring att arrangera utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Satsningen Ung Musik Gotland behöver säkerställas långsiktigt.

2.10.4 Utmaningar och önskad förflyttning teater

Möjligheterna att uppleva teater, både som deltagare och publik, har förändrats. Under 2023 och 2024 har två stora aktörer, Romateatern och Gotlands Musikalkompani, upphört med sina verksamheter. Det påverkar både fria professionella kulturskapares möjligheter till försörjning och ungdomars och unga vuxnas möjligheter att delta och skapa teater. Det finns därför också ett ökat behov av att bredda deltagandet på teaterområdet.

Teaterområdet på Gotland har en stark tradition av revyer och klassiska gotländska historier men fler historier behöver få synas och utforskas. Här finns ett utvecklingsbehov i att låta nya röster, regissörer och dramatiker få ta plats.

Det fria teaterområdet på Gotland har svag infrastruktur. Speciellt i Visby saknar de fria aktörerna tillgängliga, verksamhetsanpassade och kostnadsrimliga scener och lokaler för repetition och publikmöten. Det finns ett behov av att ytterligare möjliggöra innovativ och nyskapande scenkonst.

2.11 Spel

Spelkulturen utgör för många en stor del av vardagen, i synnerhet för barn och unga. Spelområdet innefattar en mångfald av kreativa uttryck och aktörer inom såväl bräd-, figur- och rollspel som digitala spel. Idag finns 24 gotländska föreningar registrerade hos det nationella spelnätverket SVEROK och ett tiotal andra aktörer arrangerar bland annat aktiviteter som spelkonvent, LAN, lajv, cosplay och kurser i programmering för barn. På Gotland finns tre spelstudios i bolagsform med professionella spelutvecklare som utvecklar spel riktade mot internationella marknader. På Medeltidsveckan har rollspel en central funktion. Uppsala universitet Campus Gotlands internationella avdelning bedriver flera forskningsprojekt för speldesign, har sex olika utbildningsprogram inom speldesign som tar

emot 400 studenter per år. Universitetet anordnar meet-ups för studenter, näringsliv och allmänheten. Varje år anordnas Gotland Game Conference med föreläsningar och där studenternas spel möter allmänhet och bransch. Region Gotland har ett nätverk av medarbetare som samarbetar kring spelfrågor och arrangemang.

2.11.1 Utmaningar och önskad förflyttning spel

Spel är en av de snabbast växande branscherna i världen och uppskattas idag omsätta mer än filmindustrin och musikindustrin tillsammans. På Gotland finns goda möjligheter för att branschen och området ska kunna växa. Under planperioden undersöks förutsättningarna för spelområdets utveckling och områdets kapacitet att nå nya grupper.

En stor utmaning är att många spelstudenter vill stanna kvar på ön efter avslutade studier, men det begränsade utbudet av boende och kollektivtrafik gör det svårt. Insatser behövs för att öka möjligheterna för studenter att etablera sig på Gotland liksom att möjliggöra gränsöverskridande samarbeten med professionella utövare inom andra konstområden.

En rapport framtagen av regionstyrelseförvaltningen 2023 visar att spel behöver synliggöras som yrke redan för yngre barn på Gotland och att bilden av spel som ett konst- och kulturområde behöver stärkas och breddas. Spelutbildningens studenter kan involveras mer i att ge en förståelse av spel som konstform och dess plats i samhället idag.

3 Ekonomi

Kulturens verksamheter finansieras av både offentliga medel och extern finansiering, det vill säga försäljning av produkter, tjänster och upplevelser, sponsring, bidrag från stiftelser och ideellt arbete. Både nationellt och regionalt lyfts frågor kring långsiktighet, otillräcklig uppräknig av medel i förhållande till löne- och kostnadsökningar och utmaningar kring påverkan på innehåll och målstyrning.

Den offentliga finansieringen av kulturen på Gotland innefattar både statliga, regionala och kommunala medel. Det statliga stödet till den gotländska kulturen är omfattande, eftersom en stor del av kulturen på Gotland är en riksangelägenhet. Nedan beskrivs kulturens ekonomiska förutsättningar inom Region Gotland med utgångspunkt från 2024 års tilldelning i budget.

Eftersom Region Gotland är en kommun med ett regionalt uppdrag, är det svårt att göra jämförelser med andra regioner och kommuner utifrån den offentliga statistiken. Totalt avsätts omkring 91 miljoner kronor till kulturella verksamheter i Region Gotlands budget 2024 samt ytterligare 25 mnkr till folkbildningen.

3.1 Regional kultur

Region Gotlands regionala kulturutgifter består av medel i kultursamverkansmodellen, regional stödgivning utanför modellen, en kostnad för administration (övrig regional kulturverksamhet) samt finansiering av Gotlands folkhögskola.

Figur 1, offentlig finansiering i regionala kultur- och folkbildningsverksamheter 2024

Regional kulturverksamhet	Regionala medel	Statliga medel	Totala offentliga medel
Kultursamverkansmodellen	24 688 000	28 519 000	53 207 000
Gotlands Folkhögskola	22 182 000	14 468 000	36 650 000
Regional stödgivning*	500 000	0	500 000
Årligt stöd ur näringslivsanslaget**	1 800 000	0	1 800 000
Övrig regional verksamhet***	1 348 000	0	1 348 000
SUMMA	50 518 000	42 987 000	93 505 000

* projektmedel och produktionsmedel utanför Kultursamverkansmodellen, dvs utöver de 250 tkr som redan ingår i KSM.

** till Gotlands Filmfond och Medeltidsveckan

*** löner och budget för strategiskt arbete

3.1.1 Kultursamverkansmodellen

Här följer en beskrivning av den regionala finansieringen inom kultursamverkansmodellen, enligt förordningen för kultursamverkansmodellen.

Inom Kultursamverkansmodellen på Gotland fördelas statliga och regionala medel till sju länsinstitutioner:

- Film på Gotland
- Gotlands Museum
- Gotlandsmusiken
- Länsteatern på Gotland
- Regional biblioteksverksamhet
- Utvecklarorganisationen
- Konst och form på Gotland

Film på Gotland och Regional biblioteksverksamhet bedriver främjandearbete inom respektive område. Film på Gotland är också huvudman för filmutvecklaren, som här redovisas inom utvecklarorganisationen.

Gotlands Museum bedriver producerande verksamhet och ansvarar för områdena kulturarv, kulturmiljö och konst. Gotlands museum är också huvudman för tre av kulturutvecklarna (konst, kulturarv och slöjd/form) som här redovisas inom utvecklarorganisationen.

Gotlandsmusiken bedriver producerande verksamhet inom musikområdet och ansvarar för musikområdet.

Länsteatern bedriver producerande verksamhet inom teater och dans, samt ansvarar för dans- och teaterområdena.

Utvecklarorganisationen inkluderar Konst på Gotland och bedriver främjandeverksamhet inom åtta områden: dans, film, konst, kulturarv, litteratur, musik, slöjd och form samt teater. Utvecklarorganisationen bedriver också gemensam områdesövergripande verksamhet. Konst och form på Gotland är en ny främjandeorganisation som samlar fria aktörer inom områdena bild, konst, slöjd och form. I fördelningen för 2024 ingick Konst och form på Gotland i utvecklarorganisationen RG, men kommer från 2025 att bli en självständig organisation.

Totalt fördelades för 2024 53 207 000 kr, varav statliga medel 28 519 000 kr (53,6%) och regionala medel 24 688 000 kr (46,4%).

Figur 2, fördelning inom KSM 2024

3.2 Kommunal kultur

Region Gotlands kommunala kulturutgifter går till bibliotek, kulturskola, kultur i skolan, offentlig konst, primärkommunal stödgivning, stöd till studieförbund samt en kostnad för administration (övrig kommunal kulturverksamhet).

Figur 3, offentlig finansiering i kommunala kultur- och folkbildningsverksamheter 2024

Kommunal kulturverksamhet	Regionala medel	Statliga medel	Totala offentliga medel
Biblioteken på Gotland	28 728 000	0	28 728 000
Kulturskolan på Gotland	20 103 000	289 000	20 392 000
Barnkulturgarantin och Skapande skola*	961 000	1 146 000	2 107 000
Offentlig konst, 1%-regeln och RG:s konstsamling	760 000	0	760 000
Primärkommunal stödgivning	7 706 000	0	7 706 000
Stöd till studieförbund**	2 770 000	10 415 000	13 185 000
Övrig kommunal verksamhet***	4 271 000	0	4 271 000
Summa offentliga medel	65 299 000	11 850 000	77 149 000

* medel tillskapande skola söks årligen, anslaget varierar

** statliga medel enligt prognos

*** löner, evenemang i Region Gotlands regi m m

4. Genomförande

Region Gotlands kulturplan bärs av många olika aktörer. Arbete drivs inom Region Gotlands olika förvaltningar och av kulturområdets många organisationer, fria professionella kulturskapare och ideella krafter. Den offentliga finansieringen ger resurser till dessa verksamheter att medverka till att kulturområdets mål nås.

4.1 Aktörer

Region Gotland är en kommun med ett regionalt uppdrag. På kulturområdet bedrivs därför såväl regional som kommunal verksamhet. Samverkan mellan dessa är, tillsammans med ett tydligt politiskt ledarskap den avgörande framgångsfaktorn. Region Gotland och de regionala institutionerna inklusive utvecklarorganisationen ansvarar för att inbjuda till samverkan mellan områdets alla aktörer.

Region Gotlands kulturarbete samordnas av **Kultur- och fritidsavdelningen** inom Regionstyrelseförvaltningen och avdelningen ansvarar för kulturplanens genomförande. Därifrån fördelas medel till regionala kulturinstitutioner, övriga kulturorganisationer, fria professionella kulturskapare samt talanger. Kultur- och fritidsavdelningen leder samverkan mellan institutionerna och samordnar den regionala utvecklarorganisationen. Inom avdelningen finns en biblioteksenhet och en kulturenhet.

Inom Kultursamverkansmodellen finns sex regionala kulturinstitutionerna. Till dessa fördelar Region Gotland årligen såväl statliga som regionala medel. De **regionala kulturinstitutionerna** är:

- Film på Gotland
- Gotlands Museum
- Gotlandsmusiken
- Konst och form på Gotland
- Länsteatern på Gotland
- Regional biblioteksutveckling
- Utvecklarorganisationen

Dessa bär stort ansvar för Kulturplanens genomförande, eftersom de – efter biblioteken – uppbär störst offentlig finansiering. De har områdesansvar för olika kulturområden enligt de överenskommelser som upprättas i början av varje verksamhetsår i samband med att fördelning av medel görs. Vissa av institutionerna har producerande verksamhet, såsom Gotlands Museum, Gotlandsmusiken och Länsteatern på Gotland. Andra är huvudsakligen främjande, såsom Film på Gotland, Konst och form på Gotland, Regional biblioteksutveckling och Utvecklarorganisationen. Det gemensamma uppdraget för alla institutionerna är att driva utvecklingen på respektive område och att samverka med Gotlands övriga aktörer – fria aktörer och ideella organisationer.

En mängd **kulturorganisationer** får kommunala stöd av Region Gotland för att bedriva sin verksamhet. Några av dem är större och uppbär även statligt stöd, såsom exempelvis Tonsättarcentrum, Översättarcentrum, Bergmancenter, Kulturföreningen Roxy, Medeltidsveckan, Fenomenalen Science Center och Baltic Art Center. Utöver detta finns sex studieförbund och Gotlands folkhögskola. Totalt finns över 300 aktiva kulturorganisationer, från bygdegårdar, filmklubbar, församlingar, muséer, hembygdsföreningar, scenkonst- och hantverksföreningar till privata aktörer som alla medverkar till ett rikt och brett kulturliv. Gotlands uppemot 1 000 fria professionella

kulturskapare är också en viktig kraft för innovation och kulturell spets och utgör omkring 10% av antalet företag i regionen.

På Gotland finns även andra kulturaktörer såsom Riksantikvarieämbetet som är lokaliserat till Visby och är den statliga myndighet som ansvarar för frågor rörande kulturarv och kulturmiljö. Länsstyrelsen på Gotland har ett övergripande myndighetsansvar för samma område.

Biblioteken på Gotland är Region Gotlands största kulturorganisation, vars infrastruktur och möjligheter sträcker sig över hela ön.

Kulturenheten ger råd och fördelar kommunala stöd till kulturorganisationer och kulturskapare. Inom enheten hanteras också den offentliga konsten enligt 1%-regeln och kultur i skolan. Kulturenheten driver även sedan 2024 Fenix ungunderhus.

Inom **Arkivcentrum Gotland** samlas två verksamheter: Regionarkivet Gotland och Riksarkivet i Visby. Där bevaras och tillgängliggörs Gotlands samlade arkiv, såsom statliga arkiv, kommunala arkiv, landstingskommunala arkiv och enskilda arkiv. Arkivcentrum har ett omfattande och varierat utbud av föredrag, utbildningar, seminarier och utställningar.

Utbildnings- och arbetslivsförvaltningen ansvarar för Kulturskolan och Gotlands Folkhögskola. Där ligger också ansvaret för Barnkulturgarantin.

Avdelningen för regional utveckling och det företagsfrämjande systemet ansvarar för råd- och stödgivning för företagsutveckling, vilket involverar främjande av företag inom de kreativa och kulturella näringarna.

Hälso- och sjukvårdsförvaltningen involveras i arbetet med att nå nya grupper genom metoden *kultur och hälsa*.

Samhällsbyggnadsförvaltningen ansvarar för fysisk utveckling av platser och boendemiljöer och är den part som driver arbetet med politikområdet gestaltad livsmiljö.

Socialförvaltningen involveras i arbetet med att nå nya grupper genom metoden *kultur och hälsa*.

Tekniska förvaltningen ansvarar för infrastruktur, såsom lokaler för kultur och kommunikationer och kollektivtrafik.

4.2 Arbetsprocess

I Kulturplan 2025-2028 beskrivs de politiskt beslutade mål och önskad förflyttning mot dessa mål. Knuten till detta dokument finns en handlingsplan som beskriver vilka insatser som behöver göras för att nå önskad förflyttning. Handlingsplanen visar också vilka som är berörda av varje insats och vem eller vilka som ansvarar för genomförandet. Denna handlingsplan utgör grunden för den årliga verksamhetsplaneringen i offentligt finansierade kulturverksamheter.

4.2.1 Kultursamverkansmodellen

Planeringsåret börjar med att institutionerna inom Kultursamverkansmodellen samlas till en kick off för kommande års verksamhetsplanering före sommaren. Efter sommaren

samlas alla institutioner återigen på ett arbetsmöte, där möjligheter till samverkan ges och avgränsningar och prioriteringar diskuteras. Utvecklarna lämnar in områdesanalyser för sina respektive områden i slutet av augusti. Institutioner och utvecklare inkommer därefter med verksamhetsplanering mot handlingsplanens insatser samt äskande av medel i slutet av september. Kultur- och fritidsavdelningen bjuder under oktober in till enskild dialog kring detta med varje institution. En skiss på överenskommelse delas med institutionen. Efter att regionstyrelsen tagit beslut om den årliga fördelningen inbjuds varje institution för påskrift av överenskommelse. I mars, efter verksamhetsårets slut redovisar varje institution och utvecklare via Kulturdatabasen, då också en fullständig verksamhetsberättelse bifogas. Vid behov sker särskild regional uppföljning separat.

Kommunala stödmottagare ansöker om stöd via en digital blankett som är knuten till kulturplanens mål. Dialog sker vid behov. Rapportering sker årligen via en digital blankett.

För att kunna diskutera och samverka i förvaltningsövergripande arbete, planerar Kultur- och fritidsavdelningen att hålla ett årligt Forum för Kulturutveckling. Där kan aktuella frågor och idéer om samverkan utifrån kulturplanen och handlingsplanen lyftas. Detta kan sedan ligga till grund för respektive förvaltnings ordinarie verksamhetsplanering. De aktiviteter som påverkar genomförandet av kulturplanen meddelas Kultur- och fritidsavdelningen. Rapportering sker i ordinarie verksamhetsberättelse.

4.3 Uppföljning av kulturplanen

De regionala kulturinstitutionerna rapporterar årligen mot handlingsplanen via verksamhetsberättelse, Kulturdatabasen och enkäter för särskild uppföljning. För kommunala stödmottagare sker detta genom rapportering/redovisning av stöd. Kultur- och fritidsavdelningen följer också upp Region Gotlands övriga förvaltningar enligt handlingsplanen. En årlig presentation av status för genomförande av handlingsplanens insatser sker årligen till koncernledningsgruppen och regionstyrelsen.

Uppföljning av Kulturplanen som helhet sker efter 2028 till koncernledningen inom Region Gotland och regionfullmäktige.

5 Kulturplanens framtagande

Processen med att ta fram Kulturplan 2025-2028 påbörjade i juni 2023. En mindre arbetsgrupp tog fram en processplanering som beslutades politiskt i september. Därefter samverkade utvecklarorganisationen, övriga länsinstitutioner och kultur- och fritidsavdelningen med att fastställa en nulägesanalys som utgångspunkt för arbetet.

Från januari till april hölls dialog- och arbetsmöten i olika typer av grupper. Processen startade med en öppen kick off/Kulturkongress 17 januari 2024. Utifrån en nulägesanalys genomfördes därefter dialogmöten under januari till april, dels externa med representanter från organisationer inom samtliga kulturområden, dels interna inom Region Gotland med tjänstemän från olika förvaltningar. Möten hölls också för och med barn och unga, med tillgänglighetsrådet, pensionärsrådet och världsarvsrådet.

Ett arbetsmaterial till den politiska referensgruppen skapades utifrån de inspel som inkommit under dessa dialogmöten. Varje parti fick därefter skicka in synpunkter på detta, varpå ett andra arbetsmöte anordnades kring korrigeringar samt formuleringar av mål och önskad förflyttning. En handlingsplan arbetades fram enligt dessa politiska riktningar i dialog med området.

Totalt har över 250 personer varit inblandade i att ta fram Region Gotlands Kulturplan 2025-2028 i strax över 40 dialog- och arbetsmöten.

Organisationer/funktioner som deltagit:

ABF
BAC
Bergmancenter
Biblioteken på Gotland
Biblioteksutveckling
Bilda
Bläse kalkbruk
Bungemuseet
Dans för hälsa
Eddy förlag
Film på Gotland
Folkets Bio Betty
Folkuniversitetet
Galleri Apoteket
Gotlands bygdegårdsdistrikt
Gotlands folkhögskola
Gotlands hembygdsförbund
Gotlands idrottshistoriska förening
Gotlands Lantbruksmuseum
Gotlands läns hemslöjdsförbund
Gotlands Museum
Gotlandsmusiken
Grafikgruppen
Gutamålsgillet

Hantverkshuset i Burgsvik
Konstmuseet/Gotlands Museum
Kulturföreningen Roxy
Kulturskolan
Kuno
Kyrkoantikvarie/tjärprojektet
Länsstyrelsen
Länsteatern Gotland
Medeltidsveckan
Medieutbildning Wisbygymnasiet
Miloverkstaden
Nordrets riksteaterförening
Referensgruppen fria professionella kulturskapare
Regionantikvarie
Regionarkivet på Gotland
Riksarkivet i Visby
Skolbio/Kulturskolan
Studiefrämjandet
Studieförbundet Vuxenskolan
STUK
Sudrets riksteaterförening
Svenska kyrkan/Visby stift
Svensk Form
Teaterambulansen
Tonsättarcentrum
Utvecklarorganisationen
Vibrationsverket
Världsarvssamordnare
Översättar- och författarcentrum